

Att kunna följa och förstå forskning

På väg mot ett vetenskapligt förhållningssätt genom spaning

Helen Rasmussen, Jessica Zaar, Lotta Anderson och Barbro Bruce

Tillgänglighet för delaktighet

I högskolestudier både förutsätts och utmanas förmåga till vetenskapligt tänkande och förhållningssätt. Det handlar om att kunna förstå och uttrycka sig kring komplexa fenomen där det sällan finns enkla svar. Snarare finns det många svar, olika svar, och ibland endast delar av svar, och allt hänger på var, när, hur och av vem och därmed utifrån vilket perspektiv det aktuella fenomenet blivit belyst. De första trevande stegen mot vetenskapligt tänkande och förhållningssätt sker ofta i möten med vetenskapliga texter, exempelvis artiklar och avhandlingar, som studenten förväntas läsa och kritiskt granska. Problemet är att dessa texter inte är så lätta att "packa upp", kanske läses de gång på gång utan att de ger studenten någon mening. Som lärare på högskolan har vi upplevt att detta är en svår uppgift för studenten att klara på egen hand. Vägen till ett vetenskapligt förhållningssätt bygger i hög grad på bemästrande av akademiskt språk, vilket glädjande nog uppmärksammas alltmer och av allt fler genom begreppet *academic literacy* eller egentligen i plural *literacies* då det gäller olika aspekter av akademiskt språk i sociala praktiker (Bergman & Jers, 2014).

Att enbart stödja skrivandet som isolerad färdighet räcker inte. Istället behöver högskolans lärare erbjuda rikliga tillfällen där studenten engageras i ett aktivt arbete med att både samtala, läsa och skriva i det kunskapsbyggande arbetet (Ibid., s. 36)

Vi tror att studenter på högskolan redan tidigt behöver erbjudas rikliga tillfällen att reflektera, samtala och därmed artikulera sin förståelse av vetenskaplig text, det vill säga socialiseras in i vetenskapligt förhållningssätt (Duff, 2010).

Det akademiska språket - biljett eller barriär?

Att bemästra det akademiska språket är en förutsättning för att kunna delta i högre utbildning, där språket fortsatt utmanas och används. Att kunna läsa, förstå och uttrycka sig vetenskapligt förutsätter att man kan tänka och samtala med ett språk präglad av klarhet, entydighet och begriplighet. Det är en viktig del i det vetenskapliga förhållningssättet och forskningsetiken. Det lär man sig genom att tillsammans och i sammanhang låta sig utmanas i akademiska samtal kring frågor och fenomen, gärna från fältet för att vara grundade i det man själv upplevt. Då kan det vetenskapliga förhållningssättet bli en bro mellan egna erfarenheter och teoretiska resonemang formulerade i vetenskapliga texter, och därmed bli en biljett till högre utbildning. Men för att detta ska bli möjligt måste det akademiska språket göras tillgängligt och nåbart. När så sker blir det en biljett, och inte en barriär, till - och under - studier på högskolan. Från studentens perspektiv kan utebliven förståelse i samband med läsning av forskningsartiklar och avhandlingar leda till en känsla av utanförskap. Från högskolans perspektiv är det ett misslyckande att inte att kunna göra högskolestudier tillgängliga för

alla studenter, och därmed riskerar högskolan att gå miste om viktiga perspektiv och erfarenheter.

De specialpedagogiska programmen

I olika kursuppgifter inom ramen för de specialpedagogiska programmen förväntas studenterna tillämpa ett vetenskapligt förhållningssätt. Det innebär att i relation till specialpedagogiska frågeställningar söka, finna, läsa, förstå, systematisera, utvärdera och kritiskt granska vetenskapliga texter. Studenterna på dessa påbyggnadsutbildningar har när de kommer redan en lärarutbildning i grunden och minst tre års lärarerfarenheter. Deras grundutbildning och erfarenheter från skolans praxisfält kan, när det kombineras med ett vetenskapligt förhållningssätt, utvecklas till beprövad erfarenhet som vilar på vetenskaplig grund. Det akademiska språket, som kännetecknas av transparens, exakthet och enkelhet måste "packas upp" och översättas, eller snarare omsättas, i ett vardagsnära professionsspråk. De behöver därför socialiseras in i en akademisk kultur och få möjlighet att samtidigt med sitt kunskapsbyggande utveckla sitt akademiska språk i progression genom utbildningen (Bergman & Jers, 2014).

Adams (2014) betonar vikten av *empowerment*, det vill säga att studenterna får tilltro till sin förmåga att vara delaktiga i den akademiska kulturen. En utmaning för högskolan är därför hur vi bidrar till studenternas tilltro sin egen förmåga och hjälper dem att utveckla de förmågor som behövs. Det handlar inte om att sänka kraven utan om att det faktiskt är möjligt att lära och utvecklas vidare.

Ett pedagogiskt utvecklingsprojekt

Det pedagogiska utvecklingsprojektet *Från erfarenhetsbaserad praxis till vetenskapligt tänkande* bedrevs vid Malmö högskola under 2012-2013 under ledning av universitetslektorerna Barbro Bruce och Lotta Anderson. Syftet var att finna utbildningsinslag som möjliggör och stimulerar till vetenskapliga samtal på de specialpedagogiska programmen, dvs. till specialpedagog respektive speciallärare (Bruce & Anderson, 2013). Tanken var att göra detta i samverkan mellan lärare och studenter, mellan högskolans lärare och bibliotekariéer, samt studenter emellan. Projektets överordnade syfte handlade om att stärka studenternas tilltro till att var och en har viktiga erfarenheter och tankar att bidra med, men också att dessa måste bli utmanade genom att mötas av andra tankar och perspektiv. Det handlar om att ta del av forskning och teori uttryckt i vetenskapliga tidskrifter och avhandlingar. Nya pedagogiska synsätt och metoder utforskades med avseende på samverkan, roller och relationer. Lärararbetslaget leddes av lektorerna Barbro Bruce och Lotta Anderson och bibliotekariéemedverkan av högskolebibliotekarierna Helen Rasmussen och Jessica Zaar. Tillsammans utforskades metoder i syfte att stärka det vetenskapliga tänkandet och samtalet under hela utbildningstiden på de specialpedagogiska programmen, något vi kallade *den vetenskapliga strimman*. En av de aktiviteter som föreslogs kunna bidra till detta var *spanarverkstad*.

Spanarverkstad – en vetenskaplig strimma

Metoden Spanarverkstad är ett sätt att göra vetenskapliga texter mer tillgängliga för

studenter. Vid gemensam läsning och granskning tillgängliggörs innehållet. Metoden eller arbetsformen är inspirerad av Karolinska Institutets tidskriftsklubbar, så kallade Journal Clubs. Spanarverkstaden består oftast av 7-9 personer och tar en timme att genomföra. Den leds av en spaningsledare och dokumenteras och sammanfattas av en sekreterare. Dessa båda roller utses av gruppen. Rollfördelningen förutsätts skifta från olika spanarverkstadstillfällen under utbildningen. Spanarverkstad som arbetsform möjliggör att studenterna gemensamt utvecklar sina analyser och resonemang och bidrar därmed till att olika perspektiv möts. Läs mer om konkret tillvägagångssätt för spanarverkstaden här:

<https://www.mah.se/Bibliotek/Bibliotekets-undervisning/Spanarverkstad/>

En del av ett vetenskapligt förhållningssätt handlar också om att kunna söka, identifiera och värdera forskning. Att basgruppsvis söka artiklar som har relevans för ett problemområde som motsvarar ett lärandemål i en kurs är ett sätt att integrera informationssökning i lärprocessen. Studenterna får därmed, i samarbete med biblioteket, tillfälle att utveckla sin förmåga att söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå. Genom att kombinera informationssökning med ett systematiskt sätt att läsa och granska forskning skapas ett studentaktivt lärande som kännetecknas av en länk från praxis till teori och tillbaka till praxis.

Lärare och bibliotekarier i samverkan för ökad tillgänglighet

Hur kan då lärare och bibliotekarier samverka för att studenterna ska utveckla sin förmåga att delta i det akademiska samtalet och uppnå ett vetenskapligt förhållningssätt? Med våra skilda roller och perspektiv kan vi stötta studenterna på olika sätt och i olika avseenden. För att en bibliotekarie ska kunna stödja studenten är det viktigt att veta mer om kursen och dess lärandemål för att förstå kraven som ställs på studenterna. Därigenom kan bibliotekarien lättare förstå studenternas frågor. För att som lärare bättre kunna stötta studenten i att söka och värdera information är det viktigt att man känner sin kurs, vad den bygger på för antaganden och vad den syftar till. För att kunna samverka på ett för studenterna konstruktivt sätt måste lärarnas och bibliotekariernas samverkan präglas av samsyn.

Bibliotekariens utifrånperspektiv med öppna förutsättningslösa frågor hjälper studenten att tänka efter, ta reda på saker och gemensamt hitta lösningar och svar - eller skapa nya antaganden eller hypoteser. Biblioteket kan vara en neutral mark dit studenterna kommer med frågor som de inte vill ställa till lärarna med risk för att bli bedömda. Om dessa studentmöten i biblioteket handlade projektet *Studenthandledning i frirummet* (Bergenäs et al., 2013). Bibliotekarien kan bli en neutral samtalspartner som kan bekräfta, förtydliga och uppmuntra studenten att "våga" fråga lärarna. Bibliotekarien kan alltså fungera som en brobyggare mellan lärare och student. Att återkoppla osäkerheter till kursansvariga kan leda till samverkan, utveckling och införandet av nya undervisningsmoment som stärker en progression i det vetenskapliga tänkandet.

Studentröster om Spanarverkstad

Under åren som passerat har studenterna i sina kursutvärderingar uttryckt positiva

omdömen om spanarverkstad som ett strukturerat arbetssätt för att kritiskt granska och samtala kring vetenskapliga artiklar.

Det är så här man lär sig på riktigt. Att man tar till sig något man har läst. När man har läst något finns det bara det egna perspektivet, men nu hör man andra. Det blir en lärsituation. (Specialpedagog)

I den första spanarverkstaden som sker under termin 1 deltar lärare eller bibliotekarier och kan därmed förtydliga och förklara metoden och även vid behov abstrakta begrepp och resonemang så att studenternas förståelse fördjupas. Studenterna kan då se att arbetsformen är användbar vid bearbetning av annan litteratur och att det sker en progression genom utbildningen.

Vi tycker att spanarverkstad är en bra arbetsform och tror att den även skulle fungera för annan litteratur vi läser. Vi har förändrats sedan vi valde vår populärvetenskapliga artikel och känner nu att vi är mogna för mer vetenskaplig text som går in mer på djupet. (Specialpedagog)

Studenterna menar att olika yrkesbakgrunder, som är fallet i en basgrupp, bidrar till att göra samtalet dynamiskt, det vill säga att olika uppfattningar är gynnsamt för att få flera aspekter av en företeelse. I samtalet kring en gemensam text växer nya perspektiv fram, vilka kan leda till fördjupad förståelse av en tidigare förgivettagen information (Bergman & Jers, 2014).

Det var oerhört intressant att utgå från en artikel och då föra en diskussion. Det var intressant och givande att få mötas fysiskt. Vi har alla olika bakgrund och arbetslivserfarenhet vilket gör samtalet dynamiskt. (Speciallärare)

Studentröster vittnar också om att det vetenskapliga samtalet kan berika det egna yrkesspråket.

Vi anser att det är viktigt att kunna verbalisera sina tankar och reflektioner och att utveckla ett yrkesspråk/.../Att verbalisera sina reflektioner samt höra andras är utvecklande och skapar nya tankar och insikter. Vi har varit ganska eniga under spanarverkstaden men ser även vikten av att ha ett klimat i en grupp där alla inte behöver vara av samma åsikt och fördelarna med detta (Specialpedagog).

Ovanstående resonemang skulle kunna tolkas som att studenterna är i behov av övning för att få tilltro till sin egen förmåga (Adams, 2014). En upplevelse som studenter kan ha är svårigheten att på egen hand välja en för kursen adekvat artikel.

Det har varit bra sätt att arbeta för att diskutera en artikel. Det hade varit intressant att få en tilldelad artikel. (Speciallärare)

Detta kan tolkas som att studenterna initialt är i behov av lärarstöd för att välja adekvat artikel samt att deras kunskap och självtillit är i begynnande (Bergman & Jers, 2014; Adams, 2014), något som är viktigt att ta hänsyn till när man planerar och försöker skapa progression i läraaktiviteter.

Spanarverkstadens fortsättning och framtid

Spanarverkstaden har kommit för att stanna som en läraktivitet i utbildningens fem av sex kurser. Den sjätte och sista kursen är examensarbetskursen, där resultatet av spanarkompetensen och det vetenskapliga förhållningssättet skördas och befästs på ett självständigt sätt. Att spanarverkstad som metod följer med som en röd tråd genom utbildningen ger förutsättningar för att studenterna ska känna sig trygga och bli förtrogna med denna form för textsamtal och på så sätt kunna koncentrera sig på innehållet, diskussionen och analysen av texten. Progressionen kan ske genom att basgruppen till en början har stöd av lärare och bibliotekarier som deltar under spaningen, för att sedan successivt bli mer självständigt genomförd. Genom att studenterna i sina spaningar söker och granskar vilket vetenskapligt stöd det finns i frågor som har relevans för professionen stärks kopplingen mellan egna praxiserfarenheter och vetenskapligt tänkande i kommande arbetsliv.

Referenser

- Adams, Joyce (2014). Self-Efficacy: A Prerequisite to Successfully Entering the Academic Discourse Community. *Teaching & Learning*. Vol. 28, No. 1, 17-35.
- Bergenäs, Elisabeth, Hallberg, Ingrid, Helg Granbom, Anna, Rasmussen, Helen & Zaar, Jessica (2013). *Studenthandledning i frirummet: Bibliotek och Studieverkstad utforskar gränser*. Rapport Malmö högskola. <http://hdl.handle.net/2043/15231>
- Bergman, Lotta & Olsson Jers, Cecilia (2014). Vilken väg tar den kritiska granskningen? Studenter i samtal om en vetenskaplig artikel. *Högre utbildning*, vol. 4, No 1, 35-47.
- Blåsjö, Mona (2004). *Studenters skrivande i två kunskapsbyggande miljöer*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Bruce, Barbro & Anderson, Lotta (2013). *Från erfarenhetsbaserad praxis till vetenskapligt tänkande*. Rapport. Malmö högskola. <http://hdl.handle.net/2043/16597>
- Duff, Patricia (2010). Language socialization into academic discourse communities. *Annual Review of Applied Linguistics*, 30, 169-192.